

A
ESİN.E
MER
1970

J-T-73

YENİ ASYA: Yıl: 1 - Sayı: 256-3 Kasım 1970 - Sayfa: 2

**Merhum Profesör
Mustafa Zühdî İnhan
hakkında**

282

Yazan: Emel ESİN

Görüşler ve Düşünceler

YUSUF AKÇURANIN EN BÜYÜK KAYGUSU, RUS İMPARATORLUĞU DÂHİLİNDE Kİ TÜRKLERİN TÜRK - İSLAM MEDENİYETİNİ UNUTMAMALARI İDİ. BU HİSLERLE, OSMANLI HARBİYESİNDE VE PARİSDE OKUMUŞ BU AYDIN, DÂİMÂ KENDİNİ RUSLARDAN TEFİRKE ÇALISIR VE TATAR TAKKESİ GİYERDİ.

Merhum Profesör Mustata Zühdî İnhan hakkında

Yazan: Emel ESİN

Çağdaş Türkiye'nin kuruluşunda emeği olan şahsiyetlerden biri daha aramızdan ayrıldı. Onyedî Ekim günü, İktisad Âlimi Profesör Zühdî İnhan, 89 yaşında, dâimâ ihtiyâr ettiği tevâzu ve sessizlik içinde, hayat sahnesini terk etti. Dostları acı ile arkasından bakarken şunu hatırladılar: Prof. Zühdî İnhan Millî Ekonomi mefkûresinin Türkiye'de kurucularından biri idi.

Ayâtı, son yüz yıl içinde Türk nesillerinin geçirdiği fikri ve sosyal istihâlenin saflarından bir nümüne teşkil ediyordu. Tahtacı boylarındandı ve Rumeline, serhad hizmeti görmeğe göç etmişlerdi. Babası Kadı Ali Efendi ve annesi Ayşe Hanım Filibe'li idiler. Bulgaristan henüz Osmanlı hududları içinde iken, 1881'de, Zühdî Bey Filibe'de doğdu. Ecnebi tesirlerinin ve fikir cereyanlarının kuvvet ile hissedildiği Filibede, Kadı Ali Efendi ve Ayşe Hanım, Türk - İslâm medeniyetinin canlı temsilci bir aile olarak yaşıyorlardı. Kadı Ali Efendi'nin görüşünde, Osmanlı Devletini, yularlanmakta olduğu inkirâz uçurumundan kurtaracak tek çâre, dîni ve millî faziletlere ve kültüre sadâkat idi. Oğlunu zühd yolunda yetiştirdi. Zühdî Bey, küçük yaşta, Kur'ânı ve Arabçayı okudu, klâsik bir Türk - İslâm kültürü aldı. Filibe Rüşdiyesinden sonra, Edirne İdadî Mektebinde ve daha sonra İstanbul'da, Mülkiye Mektebinde tahsilini bitirdi.

İstanbul'da tahsil etti:

di Bey, şapka giymiş olarak gelince, Yusuf Akçura müteessir oldu ve ona selâm verdi. Bu alakasızlıktan tizülen Zühdî Bey diğer Tatarlar ile kısa bir muhâvereden sonra, vedâ etti ve kapıya doğru yürüdü. Zevâhire rağmen, Zühdî Bey'in konuşmasından, Türk - İslâm mefkûresine ne kadar bağlı olduğunu fark eden Yusuf Akçura arkasından koşarak, Zühdî Bey'den af diledi. «Gel evime, sana bir çay pişireyim!» diyerek kendisini sohbe davet etti. Bu sohbet bütün hayatları devam edecek bir dostluğun başlangıcı oldu.

Birkaç yıl sonra Almanya'ya giden Zühdî Bey Berlin Üniversitesinde İktisad tahsilini ilerletti ve Schmoller'den ders aldı. Türkiye'de devletçi metodları ile millî ekonomi kurmak hakkındaki fikirleri bu zamanda doğmuşdu.

Meşrûtiyetin ilanı üzerine, Zühdî Bey, Türkiye'ye döndü. Yusuf Akçura'dan, o devir aydınlarının hürmet ettiği bir zâtin menkibelerini duymuşdu: Türkiye'yi inkirâzdan kurtarmak için çalışırken, he

Filibe Rüşdiyesinden sonra, Edirne İdâdi Mektebinde ve daha sonra İstanbul'da, Mülkiye Mektebinde tahsilini bitirdi.

İstanbul'da tahsil ettiği Mülkiye Mektebinde ve muharrirlerinden bulunduğu İKDÂM Gazetesi muhtinde, Zühdi Bey, babasının fikirlerinden farklı nazariyyeler ile karşılaştı ve onları benimsedi. Zühdi Bey de, Türk — İslâm medeniyetine sadâka tı ilk şart saymakta idi. Fakat, İktisâdiyât sâhasında, Avrupa metodları ile, köklü İslâmî hâta ihtiyaç olduğu kanaatinde idi. İlmî eserler okuyabilmek için Avrupa dilleri öğrenmek istedi. Filibe'de, çocukluktan beri, Bulgarca bildiği için, Rusçayı, kolayca, kendi kendine öğrendi. Almanca'ya da çalışıyordu. Mülkiye'den 1902'de mezûn olunca, Zühdi maksadı ile, Avrupa'ya gitti. Bey, bilgilerini genişletmek Bu gitmek değil, kaçmak idi, çünkü, bu devirde Türklerin Avrupa'da tahsil etmesi yasak idi. Kadı Ali Efendi oğlunun bu hareketini af etmeyecekti ve ona dargın kalacaktı. Hayâtı boyunca babasının bu hoşnutsuzluğu da Zühdi Bey'i müteessir etti. Baba evi muhtini dâimâ özledi. Ne zaman Kur'ân okuduğunu dinlese veya Kadı Ali Efendi'nin evini hatırlatan bir Türk evine girse, tahassüsünü gizleyemez. El Hakikatte, baba ile oğul arasındaki fikir farkı ancak mevlâ hakkında idi. Yoksa, Kadı Ali Efendi oğluna derin teâfir icrâ etmişti. Zühdi Bey'e Türk — İslâm kültüründen nasîb vermiş, ve müstesnâ bir öğütülük, fazîlet ve hâmiyyet mefkûresini öğretmişti.

Zühdi Bey'in Avrupa'da ilk marhalesi Çarlık Rusyası oldu. Dilini bildiği bu memleketde hem tahsil, hem bir banka çalışarak, geçinmek imkânını bulmuştu. Aynı zaman da İkdâm Gazetesine yazı yazmaya devâm ediyordu. Dikkatini çeken bir husûs da Rus İmparatorluğunun Osmanlı Devletini yıkmak için kullandığı siyâsî metodlar idi. Rus İmparatorluğu dâhilindeki Türk memleketlerinin bazısını da ziyaret etti. Bu arada Kazan'a gitti ve Yusuf Akçura ile tanıştı. Tanışma, bu iki şahsiyetin hususiyetlerini meydana koyacak bir mâhiyetde başladı. Yusuf Akçura'nın en büyük kaygusu, Rus İmparatorluğu dâhilindeki Türklerin Türk İslâm medeniyetini unutmamaları idi. Bu hislerle, Osmanlı Harbiyesinde ve Paris'de okumuş bu aydın dâimâ kendini Ruslardan tefriğe çalışır ve Tatar takkesi giyer. Yusuf Akçura'nın da bulunduğu bir Tatar evine Zühdi

Zühdi Bey, Türkiye'ye dönmeye bildi. Yusuf Akçura'dan, o devir aydınlarının hürmet ettiği bir zâtin menkibelerini duymuştu: Türkiye'yi inkırazdan kurtarmak için çalışırken, henüz 39 yaşında Trablus Garb'da ölen Kaymakam Şevket Beyin hâtırası, gerek Yusuf Akçura, gerek diğer Türk münevverleri için.

(Devamı 3. sayfada)

Merhum profesör

(Baştarafı 3 cü Sayfada)

verilerinin kalbinde yer tutmak da idi. Tanımadığı bu hâmiyetli adamın yetim kızları olduğunu öğrenince, Zühdi Bey bunlardan biri ile evlenmek istedi. Bu izdivâc Yusuf Akçura'nın aracılığı ile oldu. Zühdi Bey ve Fâhire Hanım 1912'de evlendiler ve 58 yıllık birlikte hayat boyunca, birbirlerine muhabbet ve meveddet içinde yaşadılar.

Zühdi Bey, Türkiye'ye dönünce, Hukuk Mektebinde, İktisad, İstatistik ve Mâlî ve müderrisi olmuştu. Türkiye'de ilk defa, İşletme İktisadı dersini okuttu. Millî Ekonominin kurulması lüzümü hakkında ilk kanâatini talebelerine anlattı. Vergilerde müterrekivet taraftarı idi. Fikrîleri korumak, korumak, mükellefiyeti daha zengin sınıflara yüklemek istedi. Umumi temâvülü geniş bir hümanizm olmakla beraber millîvetcî ve devletçî idi. Eserleri mütehassısların derin takdîrini, çalışkanlığı talebelerinde hürmet uyandırır. Kendi sahasında, bevelmîle neşriyatı dikkat ile takip eder ve derslerinde aks ettirirdi. Mâlîye Mektebinde müdürlük etmişdi. Maden mektebinin kurucularından oldu.

Yaşadığı muhite misâl teşkil eden vasıfları vardı. Sosyal sahâda faal olmağa bütün ömrü boyunca gayret etti. Hilmâye-i Etfâl Cemiyetine elinden geldiği kadar hizmete çalışırdı. O kadar müstakim idi ki, imtiyaz hissi uyandırabilecek her teklifden kaçınırdı. İlk Umûmî Harbde, İstanbul'da yemek bakımından sıkıntı çekilirken, ekmeğe mısır ununa kül karıştırılıp pişirilirken bir fırıncı dostu Zühdi Bey'e beyaz undan üç somun ekmeğe hediye etmek istemişdi. Zühdi Bey, herkes bu ekmeği yer iken, beyaz ekmeğe yemeği ka bül etmemiş ve somunları geri yollamışdı. Daha sonraki yıllarda, buna mümasîl bir hareketi daha görülmüşdü. Ken disine, gümrüğü verilmeden Türkiye'ye sokulan bir buz dolabını hediye etmek isteyen kimseye Zühdi Bey hediyesini geri verdi.

Kısa bir müddet devlet hizmetine girdi. Lausanne Konferansına giden Türk heyetinin İktisad müşâviri olmuştu. 1923 - 1925 yıllarında İktisad

Vekâleti Müsteşarlığında bulundu. Yine İstanbul'a dönerek Ticâret Mekteb-i Âlîsi ve Hukuk Mektebinde müderrisliğe devâm etti.

İstanbul Üniversitesini yeni esaslar üzerine kurmak maksadı ile 1925'de, acı bir kadîr bilmemezlik nişânesi olarak birçok diğer kıymetli müderrisler gibi, Zühdi Bey de kadro hâricinde bırakıldı. Daha henüz 54 yaşında, hayatının verimli devresinde idi. Kendisine elem verdiğinden kimse nin şüphe etmediği bu olayı, sükûnet ile karşıladı. Yüksek İktisad ve Ticâret Akademisinde İşletme İktisadı ve si gorta derslerine devâm etti.

1949'da tekaüd olduğu zaman çalışmayarak geçinecek imkânları yokdu. Hayat kaygısı ile, mütevâzi bir işe başladı ve sigorta şirketlerinde 85 yaşına kadar çalışdı.

Son yılları hastalık içinde geçti. Valde Çeşmesindeki küçük apartmandan, hattâ o dasından çıkmak istemiyordu. Kitab okumağa devâm ediyor ve ekseriyet ile Kurân okuyordu. Etrafında âilesinden ölmüş kimselerin resimleri, annesinin, babasının, çok sevdiği kayınvaldesi'nin 1938'de, 19 yaşında iken ölen oğlu Demir'in hâtıraları ile yaşıyordu. Geçen yıl, şevkatli refikası Fâhire Hanımın felce uğraması, Zühdi Bey'in hayatının son felâketi oldu. Son sevinç de Fâhire Hanımın, bir yıl kadar hastahânedede kaldıktan sonra, eve dönmesi idi. Birkaç ay, iki hasta yan yana küçük odalarda yattılar. 17 Ekim 1970 günü, öğleden sonra, yandaki odada meflûc yatan Fâhire Hanımın haberi bile olmadan, vefâkâr arkadaşları Prof. Zühdi İnan, Allah'ın takdirine Razi olarak ölenlerin huzuru içinde, hayata vedâ etmişdi.

